

رانگاناتان در قرن بیست و یکم^۱

• دیوید مک منمی

ترجمه

• علیرضا اسفندیاری مقدم^۲

عضو هیأت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

چکیده

مقاله حاضر می‌کوشد درباره اهمیت آموزه‌های رانگاناتان برای کتابداران قرن بیست و یکم بحث کند. از این‌رو، قوانین پنج‌گانه رانگاناتان را در بافت نوین مورد بررسی قرار می‌دهد. در نهایت، نتیجه می‌گیرد که با وجود انتشار این قوانین در دهه ۱۹۲۰، هم‌چنان می‌توان، آنها را با بافت کتابداری امروز، مرتبط دانست. به همین خاطر، بازتفسیر و بازنگری قوانین پنج‌گانه رانگاناتان را خاطر نشان می‌شود.

کلیدواژه‌ها: کتابداری؛ کتابداران؛ علم اطلاع‌رسانی؛ قوانین رانگاناتان

مقدمه

سهال پیش، تازه متولد شده بود. با این حال، هر زمانی که راجع به پیشینه علم کتابداری صحبت می‌شود، بی‌توجهی به این قوانین که الهام‌بخش حرفه ما بوده است، اهمال کاری محسوب خواهد شد. در اینجا باید اعتراف کنم که به‌عنوان یکی از کتابدارانی که در اواسط دهه ۱۹۹۰، مقطع تحصیلات تکمیلی خود را گذرانده‌ام، درباره آموزه‌های رانگاناتان بسیار کم می‌دانم. البته، قبل از سپری کردن تحصیلات دانشگاهی، در یک کتابخانه بزرگ مشغول به کار بودم و دست کم، نام وی را بویژه از کتابداران مسن و با تجربه‌تر از خود شنیده بودم. همچنین، با قوانین پنج‌گانه او آشنایی داشتیم، اما هیچ‌وقت به‌طور دقیق، آنها را مطالعه نکرده بودم. مهم‌تر آنکه، زبان منسوخ بکار رفته در این قوانین باعث می‌شد آن‌طور که باید، خودم را مشغول مطالعه آنها نکنم. اما با گذشت چند سال از نخستین روزهای کارم در کتابخانه و برخورد با کتابداران پرشماری که از قوانین رانگاناتان در

حضور در یک همایش بین‌المللی، تجربه دلگرم‌کننده‌ای است. شرکت در نشست‌هایی که افراد هم‌عقیده یک حرفه، گرد هم می‌آیند و برای تحقق ارزش‌های مشترک تلاش می‌کنند، باعث ایجاد غرور و سرور در شما می‌شود. این احساس خوشایند، در دومین حضورم در همایش بین‌المللی ایفلا (برلین، ۲۰۰۳) به‌من دست داد. رئیس جلسه افتتاحیه، دانشمند جوان آلمانی تباری بنام رانگا یوگسوار^۳ بود. حضور وی در همایش، توفیقی اجباری به جهت آوازه پدر بزرگش یعنی شیالی رامام‌ریتا رانگاناتان بود. وقتی نظاره‌گر نوه رانگاناتان بودم، با خود گفتم که باید بیشتر از اینها درباره نوشته‌های رانگاناتان و علت ارج نهادن به آنها از سوی کتابداران بین‌المللی حاضر در همایش برلین، مطالعه کنم.

رانگاناتان «قوانین پنج‌گانه علم کتابداری»^۴ را زمانی منتشر کرد که مجله لایبرری ریویو^۵، در هشتاد

هر زمانی که راجع به
پیشینه علم کتابداری
صحبت می‌شود،
بی‌توجهی به این قوانین
که الهام‌بخش حرفه ما
بوده است، اهمال‌کاری
محسوب خواهد شد

بلکه آنها با افرادی مواجهند که باید به کتاب‌ها دسترسی داشته باشند. این همان چیزی است که رانگانانان در قانون اول خود تبیین کرد، یعنی نخست حفاظت و بعد، دسترسی. به‌طور مشخص، این دو مسئله مهم - حفاظت و دسترسی - در فناوری‌های دیجیتالی که رانگانانان فقط می‌توانست رویای تحقق آنها را در سر بپروراند، نیز عینیت دارند. امروزه، ما از نعمت «دیجیتالی‌سازی»^۲ برخورداریم که به‌واسطه آن می‌توان دانش بشر را برای بسیاری دسترسی پذیر ساخت. همان‌گونه که قبلاً همکارانم و من (چادوری^۱ و دیگران، ۲۰۰۶) تاکید کردیم، اینک مهارت‌های دیجیتالی‌سازی از جمله مهارت‌های هسته، برای کسانی که سودای کتابدار شدن در قرن بیست و یکم را در سر دارند، به شمار می‌روند؛ و این مهم به سادگی با تمرکز بر اولویت‌های وضع

جهت تقویت قضاوت‌های شخصی خود، مبنی بر اینکه ما باید انرژی خویش را صرف کتاب‌ها کنیم و فناوری‌های جدید را نادیده بگیریم، تصمیم گرفتیم درباره آنچه این قوانین در قرن بیست و یکم فراروی کتابداران قرار می‌دهند، مطالعه کنیم.

قوانین پنجگانه (رانگانانان، ۱۹۳۱)

قانون اول: کتاب‌ها برای استفاده‌اند.^۳ در عصری که کتابخانه‌ها به‌طور فزاینده، عملکرد خود را بر اساس آمار می‌سنجند، قانون اول کماکان همچون ۷۵ سال گذشته مصداق دارد. به‌عبارتی، اطمینان از کاربری منابع منتخب خریداری شده، ضرورت دارد. کتابخانه‌ها تنها با ذخیره کتاب‌ها سر و کار ندارند،

در مقایسه با سایر قوانین پنجگانه، قانون دوم نیازمند جانبداری بیشتری است زیرا این قانون، منادی حق دسترسی آزادانه افراد به انواع آثار و آگاهی آنها از موضوعاتی است که احتمال می‌رود دیگران، علاقه‌ای به مطرح شدن آنها نداشته باشد

کتاب‌ها برای
استفاده‌اند و اگر
کتاب‌های موجود،
دیجیتالی شوند
به‌مراتب، کاربران
بیشتری می‌توانند
از یک عنوان واحد
استفاده کنند

دانش^{۱۰} را بکار ببریم و در این صورت، به‌سهولت خواهیم توانست، انتشارات الکترونیکی و سایر رسانه‌ها را پوشش دهیم. در عین حال، باید اذعان کنیم که چنین تفسیری فقط به‌طور سطحی قانون دوم را مد نظر قرار می‌دهد. جان کلام این قانون، ضرورت توجه به «حق دسترسی به اطلاعات گوناگون برای کاربران»^{۱۱}، «مقابله با سانسور»^{۱۲} و «ایستادگی در برابر نابرابری دسترسی»^{۱۳} است. بنابراین، بر ماست که به کاربران در یافتن اطلاعات مورد نیازشان کمک کنیم و به آنها اطمینان دهیم که موانع احتمالی موجود بر سر راه دسترسی به اطلاعات، کتابداران نیستند. در عصر حاضر، تحریم و نقطه تاریک وارد بر قانون دوم، جلوگیری از دسترسی به دانش است. از این رو، دانستن چگونگی مواجهه رانگانان با بحث «فیلتر کردن اینترنت»^{۱۴} در کتابخانه‌های سراسر دنیا جالب توجه بود. تحت این شرایط، از قانون دوم بیانیه زیر مستفاد نمی‌شود:

«مادامی که کتابی باعث مخدوش کردن آرمان‌های شخص یا گروه دیگری نشود، هر کسی حق دسترسی به کتابش را دارد».

بنابراین، می‌توان چنین گفت که در مقایسه با سایر قوانین پنجگانه، قانون دوم نیازمند جانبداری بیشتری است زیرا این قانون، منادی حق دسترسی آزادانه افراد به انواع آثار و آگاهی آنها از موضوعاتی است که احتمال می‌رود دیگران، علاقه‌ای به مطرح شدن آنها نداشته باشد.

همچنین، قانون دوم را باید گرامی دانست، زیرا بی‌طرفی^{۱۵} در قبال کاربران را به ما یادآور می‌شود. بر این اساس، اگر تقاضای کاربران مطابق با میل ما نبود و احساس کردیم که کتاب یا منبع درخواستی ایشان، سطح پایین^{۱۶} می‌باشد، نباید پیشداوری‌های خود را بر چگونگی دسترسی آن تحمیل کنیم. تازه اگر پیشداوری‌های ما بر اساس عقاید سیاسی یا مذهبی باشد، باید به‌خوبی

شده در قانون اول، توجیه‌پذیر است. در واقع، کتاب‌ها برای استفاده‌اند و اگر کتاب‌های موجود، دیجیتالی شوند به‌مراتب، کاربران بیشتری می‌توانند از یک عنوان واحد استفاده کنند. آن‌گاه، مطمئن شدم که رانگانان از چنین فرآیندی با آغوش باز استقبال خواهد کرد.

علاوه‌بر آن، قانون اول بر مکان کتابخانه‌ها نیز تاکید می‌ورزد. شاهدهیم که به‌طور روزافزونی کتابخانه‌ها در مکان‌های دسترسی‌پذیرتر قرار می‌گیرند یا به‌چنین مکان‌هایی نقل مکان می‌کنند تا کاربران بیشتری برای خود جذب کنند. به‌همین خاطر، در انگلستان، کتابخانه‌های عمومی با سایر خدمات همچون مراکز ورزشی ادغام شده‌اند یا در اطراف خیابان‌های اصلی مستقر و به‌اصطلاح، از حاشیه‌نشینی گریزان شده‌اند؛ منطقی بسیار ساده اما ضروری که کتابخانه در دسترس کاربران قرار گیرد. البته، مکان با مفهوم کتابخانه مجازی نیز ارتباط دارد. به‌عنوان یک کارمند دانشگاهی، می‌توانم فارغ از محدودیت‌های زمانی و مکانی، به مجلات علمی زیادی دسترسی داشته باشم - تمام نیاز من یک رایانه است. به‌نظر من، این مهمترین تفسیر مدرنی است که می‌توان از قانون اول مستفاد کرد؛ مکان استفاده از منابع می‌تواند صرفاً محدود به کتابخانه نباشد.

قانون دوم: هر شخصی، کتابش^۹. به‌نظر می‌رسد، این قانون، نسبت به سایر قوانین، کم اهمیت نشان داده شده است؛ درحالی‌که که خود رانگانان تصدیق می‌کند که درون این اصل، بخش اعظم معنا و مفهومی که کتابخانه‌ها برای جامعه دارند، نهفته است. با یک بررسی اساسی، می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که قانون دوم، با این واقعیت سروکار دارد که ما همگی علایق گوناگونی داریم اما در کتابخانه، متناسب با علایق تک‌تک ما کتاب مرتبط وجود دارد. درحقیقت، این تفسیر درست، یکی از ابعاد قانون دوم است. حال با توجه به شرایط کنونی، می‌توانیم به جای «هر کتابی»، «هر قطعه‌ای از

در عصری که کتابخانه‌ها به‌طور فزاینده، عملکرد خود را بر اساس آمار می‌سنجند، قانون اول کماکان همچون ۷۵ سال گذشته مصداق دارد. به عبارتی، اطمینان از کاربری منابع منتخب خریداری شده، ضرورت دارد

در حقیقت، «صرفه‌جویی در وقت کاربر» در فضای سنتی، جای خود را به «راهنبری و هدایت کاربران در محیط وب از سوی کتابداران و اینکه کتابداران در این آشفتگی، راهنماهای رسیدن به اطلاعات کیفی و صحیح را، تضمین می‌کنند»، داده است

کنند. بنابراین، پیش‌بینی می‌شود که چنین تسهیلاتی ویژگی بارز بسیاری از خدمات کتابخانه‌ای باشند.

قانون چهارم: در وقت خواننده، صرفه‌جویی کنید^{۲۳}. این مهم، همواره، دغدغه کتابداران بوده است. به همین خاطر کتابداران فهرست‌ها، کتابشناسی‌ها، نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه‌ها را تدوین کرده‌اند. در دنیای سنتی، این مفهوم، مهم بود، اما در دنیای مجازی، به‌طور قابل ملاحظه‌ای بر اهمیت آن افزوده شده است.

صرفه‌جویی در وقت خواننده نیز با چگونگی سازماندهی اطلاعات، ارتباط دارد. اغلب، ما کتابداران خود را درگیر استانداردهای فهرست‌نویسی می‌کنیم و از سوی دیگر، کاربران را فراموش می‌کنیم. بنابراین، در حالی که فهرست‌ها ابزار بازبایی صحیح منابع هستند، اما اگر به‌خوبی تهیه نشوند و یا اگر به پیچیدگی‌ها و زیرو به هنر فهرست‌نویسی توجه افراطی شود، وقت خواننده هدر خواهد رفت. بسیاری از کتابخانه‌های عمومی، شکل ساده رده‌بندی دیویی را با حداکثر چهار شماره پس از اعشار، مورد استفاده قرار می‌دهند که البته از دیدگاه فهرست‌نویسان، این به بی‌احترامی و توهین^{۲۴} می‌ماند.

علاوه بر این، اینترنت مشکلات قابل توجهی به همراه داشته است. در واقع، نوروزی (۲۰۰۴) به تازگی، قوانین پنجگانه رانگانان را بازتفسیر کرده است. وی تاکید کرد که این قوانین را می‌توان به «وب»، تعمیم داد. در حقیقت، «صرفه‌جویی در وقت کاربر» در فضای سنتی، جای خود را به «راهنبری و هدایت کاربران در محیط وب از سوی کتابداران و اینکه کتابداران در این آشفتگی، راهنماهای رسیدن به اطلاعات کیفی و صحیح را، تضمین می‌کنند»، داده است.

قانون پنجم: کتابخانه، سازمانی رو به رشد است^{۲۵}. این رویه در کتابخانه‌های قرن بیست و یکم نیز عینیت

کاربران را آگاه سازیم که ما فقط مسؤولانه، عقاید سایر احزاب و اجتماعات را بازنمون می‌کنیم. تضمین این مهم یعنی «مجموعه‌ای که کتابدار عرضه می‌کند، نماینده^{۲۶} اجتماع می‌باشد»، مطلقاً حیاتی است.

قانون سوم: هر کتابی، خواننده‌اش^{۱۸}. دسترس‌پذیری آسان منابع، روشی است برای رفع نیاز اطلاعاتی افراد. به‌طور برابر، قرار دادن کتاب‌ها در اختیار افرادی که لزوماً کتاب مورد نیازشان را نمی‌شناسند، قانون قانون سوم است. در این صورت، «رشد خواننده»^{۱۹} را می‌توانیم به‌عنوان بخشی از قانون سوم، تفسیر کنیم؛ زیرا در اثر این قانون، شاید بتوانیم کتاب‌هایی را که برای کاربران، جدید باشند ترویج کنیم و از سوی دیگر، بر این باوریم که با ارائه کتاب‌های مناسب، زمینه‌ساز غنای اطلاعاتی آنها خواهیم شد؛ چیزی که برخی عناوین مدنظر خود کاربران، نتوانند به ارمغان آورند.

از نظر تاریخی، کار مرجع، همیشه در محدوده قانون سوم شناسایی شده است و البته، این امر در حوزه کتابخانه مجازی نیز ادامه دارد. استقبال از خدمات مرجع مجازی در کتابخانه‌های دانشگاهی و عمومی، هر روز در حال افزایش است. در انگلستان، شورای موزه‌ها، کتابخانه‌ها و آرشیوها (۲۰۰۶) «خدمات پرسش مجازی»^{۲۰} را به عنوان بخشی از «وب‌گاه شبکه افراد»^{۲۱} خود راه‌اندازی کرده است و در این راستا، به‌طور قابل قبولی، همان کاری را انجام می‌دهد که در چند سال گذشته، کتابخانه‌های دانشگاهی در سراسر دنیا انجام داده‌اند. اینها پیشرفت‌های هیجان‌انگیزی هستند که بر گسترش خدمات، بدون محدودیت‌های مکانی و زمانی، متمرکزند؛ به‌عبارتی، در تلاش هستند به نیازهای کاربران به‌محض درخواست^{۲۲} پاسخ دهند. این تحولات مبتنی بر فناوری، به کتابداران امکان می‌دهند تا با استفاده از مهارت‌های خود بتوانند، اطلاعات کیفی را برای کاربران ره‌گیری

رانگاناتان، تنها پنج قانون را برای حرفه ما پیشنهاد کرد اما از این قوانین می‌توان مباحث حیاتی همچون برابری، آموزش و تعالی بشریت به‌واسطه دسترسی به کتابخانه‌ها و اطلاعاتی که ذخیره می‌کنند، را استخراج کرد

همگام با رشد کتابخانه از
نظر خدمات، مهارت‌های
مورد نیاز برای ارائه خدمات
جدید نیز رشد خواهند
کرد. بر این اساس، شاید
بتوان گفت که کتابخانه‌ها
و حرفه کتابداری، هر دو،
سازمان‌های رو به رشدی
هستند

دارد. شاید ما به حجم عظیم اطلاعات دیجیتال نگاه کنیم و بگوییم این رشد چندان نیست که فضای فیزیکی را در تنگنا قرار دهد، اگرچه این چالشی است که بسیاری از کتابخانه‌ها با آن دست و پنجه نرم می‌کنند. حتی در دنیای دیجیتال، منابع چاپی حائز اهمیت هستند. صنعت نشر کتاب همچنان، سالم باقی خواهد ماند و البته در قیاس با سال ۱۹۳۱، کاری ارزاتر به نظر می‌رسد. در عصر فناوری نیز کتابخانه‌ها دغدغه فضا را با توجه به تامین مجموعه‌های جامع برای کاربران، خواهند داشت. به منظور تعدیل این چالش، به‌احتمال شاهد رشد چشمگیر اشتراک منابع در کتابخانه‌ها خواهیم بود.

همچون آغاز انتشارشان در سال ۱۹۳۱، مرتبط به نظر می‌رسند. اگرچه زبان آنها، محدودکننده به‌نظر می‌رسند، اما ارزش‌های زیربنایی موجود در این قوانین، نشان می‌دهد که همچنان می‌شود آموزه‌های رانگاناتان را برای آینده بازتفسیر کرد؛ کاری که کوتاهی در آن صورت نگرفته است.^{۲۶}

اینک، مناسب‌ترین زمان است که متون کلاسیک را - که الهام‌بخش نسل‌های پیشین کتابداران بوده‌اند و کتابداری را به‌عنوان یک حرفه بارزش در سراسر دنیا مطرح ساخته‌اند - به‌عنوان یک حرفه، پاس بداریم. رانگاناتان، تنها پنج قانون را برای حرفه ما پیشنهاد کرد اما از این قوانین می‌توان مباحث حیاتی همچون برابری، آموزش و تعالی بشریت به‌واسطه دسترسی به کتابخانه‌ها و اطلاعاتی که ذخیره می‌کنند، را استخراج کرد؛ پنج بیانیه ساده‌ای که حرفه‌های زیادی برای گفتن دارند، بیشتر از آنچه ما کتابداران هستیم و بیشتر از آنچه ما در راستای تحققش برای جامعه می‌کوشیم.

بی‌شک، فضا در دنیایی که منابع اطلاعاتی به‌طور روزافزون، دیجیتالی می‌شود نیز، مساله‌ساز خواهد بود. بنابراین به‌منظور رفع این نیاز رو به گسترش، رویه قربانی کردن فضای قفسه کتاب‌ها برای پایانه‌های رایانه‌ای، مستدام خواهد ماند. البته، اگر این جایجایی به‌خوبی و با در نظر گرفتن همه جوانب همراه نباشد، مشکل‌آفرین خواهد بود.

همچنین، می‌توان قانون پنجم را در پیوند با تاثیر آن بر کارمندان و مهارت‌های آنها تفسیر کرد. به‌موازات اینکه کتابخانه رشد می‌کند و به سمت حوزه‌های جدید قدم بر می‌دارد؛ می‌توان از دیجیتالی‌سازی به‌عنوان یکی از این حوزه‌های جدید یاد کردیم. همگام با رشد کتابخانه از نظر خدمات، مهارت‌های مورد نیاز برای ارائه خدمات جدید نیز رشد خواهند کرد. بر این اساس، شاید بتوان گفت که کتابخانه‌ها و حرفه کتابداری، هر دو، سازمان‌های رو به رشدی هستند.

پی‌نوشت‌ها:

۱. این مقاله ترجمه‌ای است از: McMenemy, David (2007), "Ranganathan's relevance in the 21st century", Library Review, Vol. 56 No. 2, pp. 97-101.
2. ali.isfandyari@gmail.com
3. Ranga Yogeshwar
4. Five Laws of Library Science
5. Library Review
6. Books are for use
7. Digitization
8. chowdhury
9. Every person his or her book

ارزش‌های پیش رو

قوانین پنجگانه رانگاناتان، ارائه‌کننده نقشه ارزش‌های حرفه‌ای ما در عصر حاضر هستند؛ به بیان دیگر، آنها

- and implications for web page design: Ranganathan revisited”, College and Undergraduate Libraries, Vol. 8 No. 1, pp. 69-77.
4. Gorman, M. (1998), “The five laws of library science: then and now”, School Library Journal, Vol. 44 No. 7, pp. 20-3.
5. Kuronen, T. and Pekkarinen, P. (1999), “Ranganathan revisited: a review article”, Journal of Librarianship and Information Science, Vol. 31 No. 1, pp. 45-8.
6. Leiter, R.A. (2003), “Reflections on Ranganathan’s five laws of library science”, Law Library Journal, Vol. 95 No. 3, pp. 411-8.
7. Museum, Libraries and Archives Council (2006), “The people’s network”, available from: www.peoplesnetwork.gov.uk/ (accessed 20 November 2006).
8. Naun, C.C. (1994), “Ranganathan’s importance”, Australian Library Journal, Vol. 43 No. 4, pp. 219-25.
9. Noruzi, A. (2004), “Application of Ranganathan’s laws to the web”, Webology, Vol. 1 No. 2, Article 8, available from: www.webology.ir/2004/v1n2/a8.html (accessed 20 November 2006).
10. Ranganathan, S.R. (1931), The Five Laws of Library Science, Madras Library Association, Madras, available from: <http://dlist.sir.arizona.edu/1220/> (accessed 20 November 2006).
11. Satija, M.P. (2003), “The five laws in information society and virtual libraries era”, SRELS Journal of Information Management, Vol. 40 No. 2, pp. 93-104.
10. Every piece of knowledge
11. Right of users to information of all kinds
12. Battle against censorship
13. Inequality of access
14. Internet filtering
15. Impartiality
16. Lowbrow
17. Representative
18. Every book its reader
19. Reader development
20. Virtual enquiry service
21. People’s Network website
22. On-demand
23. Save the time of the reader
24. Sacrilege
25. The library is a growing organism
26. (Chappell, 1976; Chowdhury et al., 2006; Croft, 2001; Gorman, 1998; Kuronen and Pekkarinen, 1999; Leiter, 2003; Naun, 1994; Noruzi, 2004; Satija, 2003).

ماخذ:

1. Chappell, M.H. (1976), “The place of reference service in Ranganathan’s theory of librarianship”, Library Quarterly, Vol. 46 No. 4, pp. 378-96.
2. Chowdhury, G., Poulter, A. and McMenemy, D. (2006), “Public library 2.0: towards a new mission for public libraries as a network of community knowledge”, Online Information Review, Vol. 30 No. 4, pp. 454-60.
3. Croft, J.B. (2001), “Changing research patterns